

ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ЯПОНСЬКИХ МАНГА ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття присвячена обґрунтуванню актуальності та доцільності дослідження особливостей мови сучасних японських манга, а також виокремленню головних аспектів цього дослідження в межах обраного об'єкта, передусім на лексико-стилістичному рівні: фрази-кліше, власні назви, звуконаслідування, вигуки, просторіччя, вульгаризми, паралінгвістичні засоби комунікації (міміка, жести) тощо.

***Ключові слова:** манга, мова манга, японська розмовна лексика, ономастична лексика, звуконаслідування, японська дитяча мова, паралінгвістика.*

Статья посвящена обоснованию актуальности и целесообразности исследования языковых особенностей современных японских манга, а также выделению главных аспектов этого исследования в рамках избранного объекта, прежде всего на лексико-стилистическом уровне: фразы-клише, имена собственные, звукоподражания, междометия, просторечия, вульгаризмы, паралингвистические средства коммуникации (мимика, жесты) и т.п.

***Ключевые слова:** манга, язык манга, японская разговорная лексика, ономастическая лексика, звукоподражания, японский детский язык, пара-лингвистика.*

The report focuses on the scientific substantiation of the relevance and desirability of study of modern Japanese language manga, as well as the allocation of the main aspects of this study with in the chosen object, especially at the lexical and stylistic level: phrase, cliché, proper names, onomatopoeia, interjections, vernacular, vulgarism, paralinguistic means of communication (facial expressions, gestures) etc.

***Key words:** manga language, the Japanese colloquial vocabulary, vocabulary of names, onomatopoeia, Japanese children's language, the paralinguistics.*

Незважаючи на те, що японське слово *манга* увійшло до словникового запасу багатьох слів світу лише наприкінці ХХ століття, а реальне знайомство іноземців з японськими коміксами, які цим словом називаються, почалося лише після Другої світової війни, історія цього оригінального мистецького і водночас літературного жанру в самій Японії сягає сивої давнини.

Родоначальником *манга* вважається талановитий художник-чернець, а згодом настоятель буддійського храму Кодзан-дзі, що знаходився поблизу тогочасної столиці країни Хейан (м. Кіото), Тоба Содзьо (鳥羽僧正, 1053-1140; або ще Какую, 覺猷). Саме йому приписують авторство чотирьох сувоїв монохромного живопису алегоричного змісту під назвою «*Чьоджю гіта*» (鳥獸戯画) – «Кумедні малюнки з життя тварин», які, на думку багатьох фахівців, вважаються своєрідними попередниками

сучасних японських манга¹ і навіть започаткували новий оригінальний напрям у японському монохромному живописі під назвою *тоба-е* (鳥羽絵).

Фрагменти «Чьоджю гіга»

Як видно з наведених нами фрагментів «Чьоджю гіга», ці малюнки ще не містили відповідних текстів, якими передається пряма мов героїв, зображених на них. Вони з'явилися значно пізніше – лише за доби Едо (1600-1868), разом із ростом грамотності серед тогочасного населення країни, а також завдяки поширенню книгодрукування, яке значною мірою сприяло появі нового й надзвичайно популярного серед японського простолюддя жанру *йомі-хон* (読み本) – дешевих ілюстрованих «книжок для читання».

Що стосується самого терміна *манга* (漫画), то його поява була ще пізнішою. Він був запроваджений до обігу відомим японським художником Кацушікою Хокусаєм

¹ У деяких дослідженнях японських фахівців, присвячених історії зародження *манга*, можна прочитати про те, що вже за доби Кофун (古墳時代 – Кофун-джідай /Могильний, або Курганний період/, III-VI ст. н.е.) на кам'яних стінах окремих поховань трапляються малюнки, які віддалено нагадують *манга*, а тому саме їх, а не «Чьоджю гіга», слід вважати давніми прототипами сучасних японських коміксів. Як на нашу думку, подібні заяви – це не що інше, як прагнення видати бажане за дійсне. Адже так само можна «пов'язувати» походження сучасних французьких коміксів з малюнками тварин на стінах печери Ласко у Франції, що датуються XVIII-XV тисячоліттям до н.е., чи походження американських коміксів із наскельними петрогліфами або-ригенів Америки в горах поблизу Сан-Франциско.

(1760-1849) у 1814 р. Саме так: “*Хокусай манга*” (北斎漫画, досл.: “Недбалі /безглузді, недолугі/ картинки Хокусая”, або ще “Гумористичні малюнки Хокусая”) називалося 15-томне зібрання його дорожніх малюнків та ескізів, яке художник створював протягом 35 років, починаючи з 1814 р. і до самої смерті. Вони були надруковані вже після кончини відомого майстра живопису і стали своєрідним підручником для багатьох поколінь японських художників. У тому числі для Осаму Тедзука (治虫手塚; 03.11.1928-09.02.1989), якого в Японії прийнято називати «Богом манга», оскільки саме він уже після Другої світової війни своїми неперевершеними творами «Могутній атом» і «Новий острів скарбів» проклав цим японським «безглуздим картинкам» шлях у світовий простір, перетворивши їх на популярний жанр художньо-образного мистецтва і шанований мільйо-нами читачів у всьому світі новий вид сучасної художньої літератури.

Однак популярність *манга* в самій Японії вражає навіть звичних до різноманітних східних див іноземців. У сучасній Японії *манга* читають усі: жінки й чоловіки, діти та дорослі, школяри, студенти, професори, службовці, домогосподарки, поліцейські – будь-хто; і всюди: біля полиць книгарень, у транспорті, на вулиці, у парку, у кафе, дома, в школі, в університеті – будь-де. Більшість японських і зарубіжних дослідників вважає, що причиною цього поголового захоплення *манга* є зовсім не «кінфантилізм японців» (хоча й на таку версію можна натрапити в спеціальній, переважно європейській чи американській, науковій літературі), а ціла низка загальних відмінностей японських коміксів від коміксів інших країн, зокрема:

1. Переважна більшість японських *манга* – чорно-білі, на відміну від кольорових західних коміксів, а це значно здешевлює процес їх створення і друк, тобто робить їх доступнішими для широкого загалу читачів.

2. Малюнки в японських *манга* (формат, розташування кадрів, персонажі, динаміка зображень дій героїв тощо) набагато різноманітніші, ніж у західних коміксах.

3. Західні комікси переобтяжені текстом (причому переважно рукописним), тоді як мова *манга* максимально лаконічна, текст друкується типографським шрифтом із використанням ієрогліфіки, що дозволяє «економити простір кадра».

4. Фон на малюнках японських *манга* часто замінюється символічними трафаретними формами.

5. Зовнішній вигляд персонажів японських *манга* є також часто стандартизованим, що полегшує їх візуальне впізнання, тоді як у західних та американських коміксах герої, зазвичай, мають індивідуальні зовнішні риси, статуру, анатомію тощо.

6. Досить часто японські *манга* набагато довші, ніж типові західні комікси, містять до сотні і більше сторінок, мають численні продовження, які складаються з багатьох томів тощо.

7. Нерідко японські *манга* завдяки багатомірній оповіді мають декілька фабульних ліній, сюжетних розгалужень тощо, а тому вони набагато ближчі до кінематографа, ніж західні комікси.

8. Для аналогічної західному коміксу оповіді в *манга* використовується значно більша кількість малюнків.

9. *Манга* значно меншою мірою, ніж західні комікси, обмежені рамками стилю, зовнішність персонажів *манга* набагато частіше обумовлюється їх переживаннями, почуттями, емоціями тощо, ніж вимогами жанру [докл. про це див.: Деркач 2003; Мацуока 1997; Schodt 1998].

До речі, фахівці, які у своїх працях виділили й охарактеризували зазначені відмінності японських *манга* від західних коміксів, при цьому зауважують, що: «Більшість із цих відмінностей можуть видаватися несуттєвими чи навіть тривіальними, однак вони вказують на те, що *манга* значно символічніші і набагато ближчі до ієрогліфіки, тоді як західні комікси ближчі до книжок-картинок чи просто ілюстрованої літератури – малюнок у них, зазвичай, вторинний. Іншими словами, *манга* мають набагато більшу кількість умовних знаків (включаючи фони, ракурси, форму рамок окремих кадрів тощо) і містять значно більший обсяг різноманітних смислів, задіяних в якості важливих елементів оповіді. Малюнки західних коміксів теж містять символіку, але вона примітивніша у порівнянні з символікою *манга* і наближена до звичайної ілюстрації, а тому значний обсяг інформації передається саме текстом» [Деркач 2003].

До того ж, на думку окремих дослідників *манга*, саме японська мова набагато більше відповідає японським коміксам, у порівнянні з західними. У ході медичних експериментів доведено, що при читанні ієрогліфічних текстів задіяна та сама частина людського мозку, що й при осмисленні побаченого, а тому японці так легко і так швидко сприймають інформацію, закладену в малюнках *манга*. Як зазначає з цього приводу Ф. Деркач, «можливо, через це значна кількість *манга* перекладена й отримала визнання в більшості східних країн, де застосовується ієрогліфічне письмо» [Деркач 2003].

Ми схильні розглядати японські *манга* як окремий повноцінний вид сучасної художньої літератури, у рамках якого вже сформувалася власна жанрова палітра. Жанри *манга*, у свою чергу, розподіляються як за цільовою аудиторією свого призначення: *кодомомуже манга*, *сьонен*, *сьодзьо*, *сейнен*, *дзьосей*, так і за змістом творів: *меха*, *еччі*, *хентай*, *сентай*, *споко*, *сьотакон* тощо. Для всіх цих сучасних жанрів *манга*, як і будь-яких інших літературних жанрів, властиві єдність форми та змісту, тобто композиційної структури й історично обумовленої своєрідності художньо-образних і стилістичних засобів зображення дійсності, ідейно-тематична своєрідність, специфічні морально-етичні цінності, особливий склад головних і другорядних героїв та персонажів творів, типовий характер їхніх вчинків тощо.

Особливою є також мова сучасних японських *манга*, яка в силу їх надзвичайної популярності серед молодого покоління японців, поступово й неухильно починає впливати на конвергентний розвиток і структуру японської розмовної та літературної мови. З огляду на важливість і дівість цього процесу, наша стаття і присвячена науковому обґрунтуванню актуальності та доцільності дослідження типологічних особливостей мови японських *манга*, як окремого популярного виду сучасної японської художньої літератури, а також виокремленню головних аспектів цього дослідження, передусім – на лексико-семантичному рівні. Хоча це жодним чином не виключає залучення до характеристики лексичного складу мови *манга* окремих спостережень на фонетичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівнях.

По-перше, ми вважаємо, що комплексне дослідження мови японських *манга* обов'язково має передбачати чітке відокремлення авторської мови, характерної для деяких видів *манга*, від прямої мови героїв цих творів. Адже в першому випадку ми маємо справу хоча й з особливою, але переважно літературною японською мовою, тоді як у іншому – виключно з розмовною. На думку Табашіми Тадао, автора праці «Стиль японської мови» (日本語のスタイルブック), мова героїв *манга* практично не відрізняється від сучасної розмовної японської мови, оскільки 90 % текстів цих творів – не що інше, як пряме мовлення персонажів, яке відображається на малюнку у вигляді спеціального графічного оформлення – колоподібного окреслення.

Це певною мірою обмежує матеріал нашого лінгвістичного дослідження, оскільки передбачається, що головна увага буде приділятися саме розмовній японській мові, яка звучить безпосередньо з вуст героїв відповідних творів *манга*.

По-друге, слід також чітко відокремлювати мову японських дитячих коміксів, тобто мову *манга*, призначених для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (до 8-9 років), від мови *манга*, створених для дорослих читачів². Зауважимо при цьому, що дитяча мова японських *манга* настільки своєрідна, що заслуговує на окреме дисертаційне дослідження. Зокрема, для мови *манга*, створених саме для дитячої аудиторії, як і для японської дитячої мови в цілому, характерні такі типові особливості, як:

- детермінізм форми мовних знаків;
- активне використання, так званих, «дитячих слів»;
- значна кількість використання ономатопоетичної лексики (головним чином ре-дуцйованого типу);
- широке залучення пестливих словоформ;
- змішування власних і загальних назв;
- використання нерегулярних форм за регулярними моделями;
- оказіональний словотвір;
- дифузність використання лексем;
- випадковість узагальнень при номінації;
- надгенералізація семантики;
- активне застосування у процесі спілкування паралінгвістичних засобів комунікації: міміки, жестів, несесики (рухів тіла) тощо.

По-третє, аналізуючи розмовну мову безпосередніх персонажів *манга*, необхідно враховувати також гендерний аспект, і не лише, коли йдеться про такі жанри, як *сьонен* (комікси для юнаків) чи *сьодзьо* (комікси для дівчат), але в будь-яких інших жанрах, оскільки, як відомо, «жіноча японська мова» має свої характерні особливості на всіх мовних рівнях у порівнянні з мовою японських чоловіків.

За даними японського дослідника *манга* А. Фудзітаке, із 16 японських періодичних видань, разовий наклад яких перевищує один мільйон примірників, 11 видань – це різноманітні журнали коміксів-*манга*. Починаючи з кінця ХХ ст. частка видань *манга*, як журналів, так і окремих збірок, склала понад 35 % від усього обсягу дру-

² Розмежування японських *манга* на *сьонен* («манга для юнаків») і *сьодзьо* («манга для дівчат»), як правило, відбувається вже після досягнення дітьми 12-річного віку, а тому мова відповідних творів ближча до мови *манга* для дорослих, аніж до мови *манга*, призначених для дітей.

кованої продукції країни. І цей показник продовжує неухильно зростати [Фудзітаке 2001]. Безперечно, що такий обсяг одноманітної друкованої продукції не може не породжувати як певної стандартизації сюжетів *манга*, так і своєрідної уніфікації супровідних текстів. А це дає можливість лінгвістам виокремити й охарактеризувати типові особливості мови сучасних *манга*, зокрема на лексико-семантичному рівні.

На що ж саме необхідно в першу чергу звертати увагу при дослідженні типових особливостей лексичного складу мови японських *манга*?

1. Фрази-кліше, сталі словосполучення, афоризми, фразеологічні звороти тощо.

Зазначені форми японського мовленнєвого етикету, як і відповідні фразеологічні одиниці потребують детального аналізу й чіткої класифікації, що дозволить створити своєрідний мовленнєво-етикетний і фразеологічний фонд мови японських *манга*. Особливо важливе значення при цьому матиме показник частотності використання в текстах *манга* окремих мовленнєвих одиниць, оскільки це дасть змогу визначити й оцінити не лише денотативне, але й контекстуально обумовлене конотативне значення (стилістичне забарвлення) окремих етикетних та паремійних форм, зокрема визначити їх приналежність до літературного чи розмовного стилю.

Як приклад, наведемо лише деякі з мовних одиниць зазначеного типу, на які ми натрапили у відповідних джерелах – збірках японських *манга*:

а) форми привітання («Привіт!», «Здоров!» тощо):

やっほお! [яххо:!] – неформальний варіант вітання; おっす! [оссу!: осс!] – неформальний чоловічий варіант вітання; おおい! [о:й!] – дуже неформальний чоловічий варіант вітання; よ! [йо!] – винятково неформальний чоловічий варіант вітання;

б) форми прощання («Пока!», «Бувай!» тощо):

さらば [сараба!] – неформальний варіант прощання; またね [мата-не!] – неформальний (жіночий) варіант прощання; またなあ [мата-на:!] – неформальний (чоловічий) варіант прощання; じゃあ、また [джа: мата!] – неформальний варіант прощання; じゃあ [джа:!] – дуже неформальний варіант прощання; では [дева:] – неформальний варіант прощання;

в) форми вибачення («Пardon!», «Наше /моє/ вам!» тощо):

ごめん [гомен!] – неформальний варіант вибачення; すまない / すまん [суманай! / суман!] – не дуже ввічливий (чоловічий) варіант вибачення;

г) сталі словосполучення, фразеологічні звороти тощо:

顔が広い [као-га хірой] – (досл.: «широке обличчя») «мати корисні зв'язки», «бути знайомим із потрібними людьми»; 肩を持つ [ката-о моцу] – (досл.: «тримати за плечі») «стати на чийсь бік», «підтримати когось», «заступитися за когось»; 足をひっぱる [аші-о хіппару] – (досл.: «тягти за ногу») «тягти назад», «ставити палки в колеса», «заважати»; 腹が立つ [хара-га тацу] – (досл.: «шлунок встає», «живіт піднімається») «сердитися», «гніватися»; 腹を見せる [хара-о місеру] – (досл.: «показувати живіт») «проявляти великодушність», «демонструвати доброту»; 脛をかじる [суне-о каджіру] – (досл.: «гризти гомілку») «сидіти на чужій шії»;

2. Власні назви.

Ономастикон *манга* насамперед складається з антропонімів – головним чином імен героїв творів, рідше – з зоонімів, кличок різноманітних диких та домашніх тва-

рин. Топоніми також трапляються, однак не дуже часто. Цікаві спостереження та висновки можна зробити, досліджуючи імена героїв *манга*. Саме імена, оскільки прізвиська в японських *манга* використовуються дуже рідко.

Нагадаємо, що найпоширенішими чоловічими іменами в Японії традиційно вважаються: *Горо* («П'ятий син»), *Джєро* («Другий син»), *Ічїро* («Перший син»), *Йошіро* («Гарний син»), *Кадзуо* («Улюблений син»), *Кейтаро* («Благословенний син»), *Кенджі* («Меч» + «другий син»), *Кендо* («Меч» + «третій син»), *Кюїчі* («Лук» + «Перший син»), *Такіджі* («Велика радість» + «другий син»), *Манабу* («Схильний до навчання»), *Рендо* («Третій син»), *Рокуро* («Шостий син»), *Рюносукє* («Син дракона»), *Такео* («Воїн»), *Шін ічїро* («Чоловік» + «перший син»), *Шїро* («Четвертий син»), *Шічїро* («Сьомий син»), *Хачїро* («Восьмий син»), *Хїроші* («Широкий, просторий») та ін.

Що стосується традиційно популярних японських жіночих імен, то це перелік: *Акіко* («Дитя осені»), *Ейко* («Чарівне дитя»), *Йошіко* («Гарне дитя»), *Йоко* («Дитя океану»), *Йоко* («Дитя сонця»), *Кіміко* («Шляхетне дитя»), *Куміко* («Дитя безсмертної краси»), *Маріко* («Дитя істини»), *Мінамі* («Південна краса»), *Мічіко* («Дитя краси і мудрості»), *Мія* («Три стріли»), *Нацуко* («Дитя літа»), *Норіко* («Дитя закону»), *Сецуко* («Дитя снігу»), *Таміко* («Дитя достатку»), *Томіко* («Дитя багатства»), *Фуджіко* («Дитя гліцинії»), *Харуко* («Дитя весни»), *Ханако* («Дитя квітки»), *Цукіко* («Дитя місяця»), *Юко* («Дитя ночі»), *Юмі* («Лук»), *Юміко* («Дитя стріли лука») та ін.

Натомість у *манга* найчастотнішими чоловічими іменами є: *Акєно* («Світанковий»), *Акіо* («Красунчик»), *Акіра* («Кмітливий», «Мудрий»), *Арата* («Недосвідчений»), *Бєнджіро* («Той, що насолоджується миром»), *Ботан* («Півонія»), *Дай* («Великий»), *Дайїчі* («Великий перший /син/»), *Дайкі* («Велике дерево»), *Дайсукє* («Велика допомога»), *Ісамі* («Відвага», «Сміливість»), *Йорі* («Той, хто практикує йогу»), *Джєбєн* («Чистюха»), *Джєомєй* («Світло-носій»), *Канайє* («Старанний»), *Каташі* («Стійкий», «Непохитний»), *Кацу* («Перемога»), *Кацуо* («Дитя перемоги»), *Кацуро* («Син-переможець»), *Кадзукі* («Радісний мир»), *Кєншїн* («Серце /душа/ меча»), *Кічїро* («Удачливий син»), *Мічїо* («Богатир», «Силач /сила якого рівна силі трьох тисяч/»), *Монтаро* («Великий хлопець»), *Моріо* («Лїсовий хлопець»), *Муро* («Той, хто втікає»), *Нїборі* («Славетний»), *Сусумі* («Той, хто прямує вперед»), *Такєхіко* («Бамбуковий принц»), *Тєйджєо* («Справедливий»), *Томєо* («Обережний»), *Тошіро* («Талановитий»), *Хїдеакі* («Прегарний», «Чудовий»), *Хїкару* («Блискучий», «Прекрасний»), *Юу* («Шляхетний»), *Юудай* (Видатний герой).

А до найчастотніших жіночих імен, характерних для японських *манга*, можна віднести: *Аїко* («Улюблене дитя»), *Аканє* («Сліпуче червона», «Червоногаряча»), *Акемі* («Сліпуче прекрасна»), *Амая* («Нічний дощ»), *Анда* («Та, що зустрів у полі»), *Андзу* («Абрикос»), *Арісу* (яп. варіант імені «Аліса»), *Асука* «Ранковий аромат», *Аямє* («Прис», «Квітка півників»), *Ідзанамі* («Спокуслива», «Зваб-лива»), *Джєунко* («Чисте дитя»), *Йоші* («Досконала», «Прекрасна»), *Йошіко* («Бєздоганне дитя», «Прекрасне дитя»), *Касумі* («Серпанок»), *Кадзуко* («Веселе дитя»), *Кєйко* («Обожнювана»), *Кіоко* («Щасливе дитя»), *Кїйоко* («Чистота»), *Кохана* («Квіточка»), *Мачїко* («Удачливе дитя»), *Маєко* («Чєсне дитя»), *Маємі* («Щїра посмішка»), *Маї* («Яскрава», «Осяйна»), *Мїнє* («Хоробра захисниця»), *Мїсакі* («Вершина /пїк/ краси»), *Мїцукі* «Прекрас-

ний місяць», *Мицуко* («Дитя світла»), *Момоко* («Дитя-персик»), *Моріко* («Дитя лісу»), *Наміко* («Дитя хвиль»), *Наоко* («Слухняне дитя»), *Нацумі* («Краса літа»), *Ньоко* (Коштовний камінь), *Рейко* («Гордовите дитя»), *Ріні* («Зай-чатко»), *Рурі* («Смарагд»), *Сашико* («Дитя щастя»), *Саюрі* («Маленька лілія»), *Судзу* («Дзвіночок»), *Судзумі* («Горобчик»), *Такара* («Коштовність»), *Тора* («Тигриця»), *Цую* («Росинка»), «Ранкова роса»), *Умеко* («Дитя квітучих слив»), *Усаті* («Кролик»), *Хітомі* («Подвійна краса»), *Хосі* («Зірка»), *Хотару* (Світлячок), *Чікако* («Дитя мудрості»), *Чьо* («Метелик»), *Ясу* («Спокійна», «Урівноважена»), *Юко* («Добре дитя»), *Юмі* («Лукоподібна»), *Юміко* («Дитя лука»), *Юрі* («Лілія»), *Юріко* («Дитя лілії»).

Як видно з наведених списків, якщо в основі семантики традиційних японських чоловічих імен лежать переважно такі ознаки, як: порядковий номер (появи сина на світ), самурайські чесноти, військова зброя, а жіночих: пора року (появи дочки на світ), умовна співвіднесеність з явищами природи, зовнішня краса, військове знаряддя тощо; то для чоловічих імен *манга* такими семантичними ознаками є: властивості характеру, фізичні якості, зовнішній вигляд, соціальне чи територіальне походження; а для жіночих: асоціативний зв'язок зовнішнього вигляду з рослинним і тваринним світом, особливості характеру, психологічні особливості сприйняття героїні і ставлення до неї з боку інших персонажів.

Окрім зазначених, можна виділити також значну кількість запозичених, оказіональних, неологічних та інших імен як головних, так і другорядних героїв японських *манга*, приклади яких через обмежений обсяг статті ми не наводимо. Однак слід зауважити, що ономастикон *манга* цілком заслуговує на окреме ґрунтовне лінгвістичне дослідження, яке може дати надзвичайно цікаві результати.

3. Звуконаслідувальні слова.

Значна насиченість текстів японських *манга* звуконаслідувальною лексикою обумовлена не лише особливостями дитячої мови, для якої ці слова є досить частотними, оскільки дозволяють дитині «розгледіти схожість між матеріальною оболонкою слова» і «ознаками предмета, що сприймаються нею чуттєво» [Шахнарович 1990, 34], але й великим обсягом таких слів у японській мові в цілому. Загальновідомим є факт, що за кількістю оноματοпоетичної лексики японська мова посідає друге місце серед усіх мов світу, поступаючись у цьому відношенні лише корейській мові. У текстах *манга* широко представлені всі три види японських оноματοпоетичних слів, які виділяються японськими лінгвістами і які ми ілюструємо відповідними прикладами, почерпнутими з досліджених нами текстів *манга*:

а) гіон-го (擬音語) – звуконаслідувальна лексика, що відтворює звуки оточуючого природного середовища, звуки різних механізмів, а також звуки, що породжуються тими чи іншими фізичними діями людей:

ばりばり [барі-барі] – укр.: «хрусь-хрусь» (про звуки, що виникають при ламанні хрустких предметів, роздиранні паперу, тканини тощо);

ばんばん [бан-бан] – укр.: «бах-бах», «бабах» (про звуки пострілів);

ぼぼ [бо-бо] – тріск дров у вогні, тріск багаття;

ぽたぽた [пота-пота] – укр.: «кап-кап», «крап-крап» (про звуки крапель води, ліків тощо);

ざーざー [дза-дза] – шум дощу;

ぱちぱち [пачі-пачі] – укр.: «хлоп-хлоп» (про хлопки в долоні);

びかびか [піка-піка] – звуки електричного розряду;

б) гісей-го (擬声語) (досл.: «голосонаслідувальна лексика») – слова, які передають голоси живих істот (людей, птахів, тварин, комах):

げらげら [гера-гера] – укр.: «го-го-го» (про голосний регіт, гототання);

くすくす [кусу-кусу] – укр.: «хі-хі-хі», «ги-ги» (про прихований сміх, хіхікання, гигикання);

ちゅーちゅー [чю:-чю:] – про мишачий писк;

わんわん [ван-ван] – укр.: «гав-гав» (про собачий гавкіт);

けろけろ [кєро-кєро] – укр.: «кум-кум», «ква-ква» (про кумкання та квакання жаб);

ぴよぴよ [пійо-пійо] – про пташиний щєбіт;

в) гітай-го (擬態語) – алюзивні дієзображальні слова, які образно чи метафорично передають особливості дії, стану, природного явища тощо:

びくびく [піку-піку] – про сіпанку, посіпування (чимось);

がくがく [гаку-гаку] – укр.: «трясь-трясь» (про тряску під час руху в дорозі);

こっくりこっくり [коккурі-коккурі] – «кљувати носом», «засинати» (про дитину, стомлену чи літню людину);

すやすや [суя-суя] – «спокійно», «безтурботно» (про сон, відпочинок);

よちよち [йочі-йочі] – «рухатися, похитуючись з боку в бік»; «ступати непевно» (про непевнену ходу малюка, рух п'яної людини тощо).

4. Вигуки.

За європейською, у тому числі й вітчизняною, лінгвістичною традицією вигуки як людського, так і тваринного походження відокремлюються від звуконаслідувальних слів, тоді як японське мовознавство об'єднує їх в одну лексичну групу і розглядає як явище ономотопеї. Не вдаючись у деталі різних підходів до визначення і класифікації цих лексичних одиниць, нагадаємо, що одним із перших, хто охарактеризував вигуки як «просте вираження емоцій», був В. фон Гумбольдт [Гумбольдт 1984, 114]. А для нас принципово важлива саме ця головна функція вигуків у будь-якій мові.

Своєрідною аксіомою вважається той факт, що кількість вигуків у мові *манга* значно перевищує середні показники частотності вживання цих слів у повсякденному спілкуванні японців. Емоційний стан героїв *манга* часто передається не лише графічним зображенням виразу їхнього обличчя, але й численними вигуками, які при цьому лунають з їхніх вуст. Серед цих вигуків трапляються як загальновідомі: あ (っ) [а] – ой! ой!, ああ [аа] – ах! ой!, えっ [е] – що! невже?, おい [ой] – гей! ей!; агов! гов!, おや [оя] – ай! ой!, おやおや [оя-оя] – ай-ай-ай!, おやまあ [ояма:] – ай! ай-ай-ай!, すごい [сугой] – здорово! клас!, すてき [сутєкі] – супер!; круто! крутий!; класно! класний!,

так і сленгові, діалектні, оказіональні: うざって [удзатте] – йди геть...!, しまった [шіматта] – дідько! чорт!, すげ [суге] – здорово! клас!; круто!, ち[чі] – хай йому грець!, えへえへ [ехе-ехе] – смакота!

5. Просторіччя, вульгаризми.

Оскільки тексти *манга*, як уже зазначалося, віддзеркалюють переважно японську розмовну мову, вони містять значну кількість просторічних слів (俗語) та вульгаризмів (卑語), які використовуються головним чином для того, щоб підкреслити соціальний стан героя, вид його професійних чи інших занять, соціальне походження тощо. Зазвичай, такі слова звучать із вуст негативних героїв *манга* – представників японської мафії (*якудза*), злодіїв, розбійників, бешкетників, розбишак, хуліганів, п'яниць та ін. Як приклади можна навести такі слова:

阿呆 [ахо:] – недоумок, дурень, ідіот; 尼 [ама] – сучка (про жінку); 馬鹿 [бака] – дурень, придурок; この野郎 [коно яро:] – негідник, погань, виродок; けつ [кецу] – зад, сідниця; ラッパ [раппа] – брехня, побрехеньки; シヤバ [шяба] – небилиця, неправда, плітка; 悪いじい [рейджіі] – навіжений, псих; やりまん [яріман] – задрипанка, хвойда.

6. Паралінгвістичні засоби комунікації.

Не зважаючи на те, що японці у процесі комунікації набагато стриманіше, ніж представники інших народів, використовують різноманітні супровідні жести, міміку, рухи тіла тощо, графіка *манга* дає можливість виділити цілу низку специфічних паралінгвістичних засобів спілкування, властивих саме японцям.

Фахівці розподіляють актуальні в комунікативному плані японські жести та міміку на три тематико-сміслові групи:

1. Невербальні засоби етикету і типових ситуацій спілкування, які у свою чергу діляться на «ввічливі офіційні» і «невимушені повсякденні».

2. Інші засоби повсякденно-побутового спілкування (позначення людей, предметів, побутових дій тощо).

3. Психоментальні та емоційні жести і міміка [Тумаркин 2002, 14]. Обсяги цієї публікації не дозволяють нам навести перелік японських жестів, міміки, рухів тіла з відповідними малюнками та коментарями. Однак ми вважаємо за доцільне і корисне створити в майбутньому спеціальний словник-довідник японських невербальних засобів комунікації, що знайшли своє віддзеркалення в сучасних японських *манга*.

На завершення ще раз підкреслимо, що мова *манга* дає надзвичайно цінний матеріал для дослідження сучасної японської розмовної мови. І не лише на лексико-семантичному рівні, що ми й намагалися певною мірою продемонструвати у своїй статті, але й на фонетичному, морфологічно-му, граматичному, синтаксичному, дослідження яких ще попереду. Окрім цього мова *манга* дозволяє зробити цікаві спостереження і висновки стосовно конвергентних тенденцій між японською розмовною та літературною мовами на сучасному етапі їх розвитку, що також потребує подальших наукових досліджень.

1. Гумбольдт фон В. Избранные труды по языкознанию / фон В. Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1984. – 397 с.; 2. Деркач Ф. Манга. Отличительные особенности / Ф. Деркач // Вестник Иркутского государственного университета. – 2003. – № 3. Режим доступа до журн.: <http://www.susi.ru/manga/>; 3. Мацуока Х. Манга-но какіката. Кяракута-хен / Х. Мацуока, Т. Одзава, Т. Мацумото. – Токіо: Гуріафікку-шя, 1997. (*яп. м.*); 4. Шахнарович

А.М., Юрьева Н.М. Психолінгвістический анализ семантики и грамматики (на материале онтогенеза речи / А.М. Шахнарович, Н.М. Юрьева / Отв. ред. А.А.Леонтьев. – М.: Наука, 1990. – 168 с.; 5.Schodt F.L. Dreamland Japan / F.L. Schodt/. – Berkeley, California: Stone Bridge Press, 1998; 6. Тумаркин П.С. Жесты и мимика в общении японцев: Лингвострановедческий словарь-справочник / П.С. Тумаркин – М.: Русский язык, 2007. – 176 с.; 7. Фудзитаке А. Нихон-но масумедиа / А. Фудзитаке. – Токио: Ен-Ейч-Кей, 2001 (яп. м.).

І. Петриченко,
Київський національний
лінгвістичний університет

ФЕНОМЕН КАРТИНИ СВІТУ: СПРОБА ЗАГАЛЬНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ

Статтю присвячено загальній характеристиці феномену картини світу, формам та способам її існування, методам і площинам класифікації.

Ключові слова: картина світу, світосприйняття, гіпотеза Сепіра-Уорфа, В.Гумбольдт

Статья посвящена общей характеристике феномена картины мира, формам и способам ее существования, методам и плоскостям для классификации.

Ключевые слова: картина мира, мировосприятие, гипотеза Сепира-Уорфа, В.Гумбольдт

The article gives general characteristics of the phenomena of world reflections, describes the forms and ways of its existing, and the methods and dimensions of its classification.

Key words: world reflections, a world view, Sapir/Whorf's hypothesis, W. von Humboldt

У сучасній етнолінгвістиці набуває поширення практика пояснення міжмовних розбіжностей різницями у національній ментальності та, відповідно, визнання за кожною мовою наявності певної унікальної картини відображення світу. Ця ідея походить з робіт В.Гумбольдта та гіпотези Сепіра-Уорфа, продовжуючись дослідженнями А.Вежбицької [Wierzbicka 1991; 1992; 1997] та Московської семантичної школи [Апресян 2006; Апресян 2011]. Нейропсихологічні дослідження останніх років надають також нелінгвістичні підтвердження гіпотези Сепіра-Уорфа, доводячи, наприклад, що факт наявності в мові найменувань певного кольору полегшує носіям цієї мови сприйняття зазначених кольорових відтінків [Tan et al. 2008].

Отже феномен картини відображення світу починає становити інтерес не лише для мовознавства, але й являти собою центральне поняття концепції людини, яке ви-